

Ekonomicko-sociálny koncept pre kresťanskú demokraciu

1. Sociálne trhové hospodárstvo

Sociálne inštitúcie a štruktúry musia byť utvárané tak, aby každému človeku v štáte a spoločnosti umožnili ľudskú existenciu. **Čo to konkrétne znamená, sa nedá sformulovať mimo priestor a čas.** Sociálna otázka nebola nejakým neopakovateľným historickým javom 19. storočia, každá spoločnosť a každá epocha má svoju sociálnu otázku. A neustále sa tu objavuje aj otázka sociálnej spravodlivosti, neustále musíme nanovo premýšľať sociálne záležitosti. Kostrou ekonomicko-sociálneho konceptu pre kresťanskú demokraciu musí byť **idea spravodlivej spoločnosti.**

Európske kresťanské demokracie v druhej polovici 20. storočia sformulovali víziu, spravodlivej spoločnosti pod názvom „**sociálne trhové hospodárstvo**“. Aj slovenské KDĽ sa hlási k tomuto konceptu. „Sociálne trhové hospodárstvo je založené na podpore činnosti a podnikavosti ľudí a zároveň na solidarite, ktorá je schopná dať hospodárskej aktivite ľudský rozmer. Nadväzujeme tak na osvedčený model kresťanskodemokratickej, pravicovej a zároveň sociálne citlivej hospodárskej politiky.“ píše sa v nedávno schválenom Základnom programe KDĽ.

Ak sa pozrieme z nadhľadu na predchádzajúcich 25 rokov, vidíme že slovenská ekonomika v 90-tych rokoch minulého storočia prechádzala transformáciou z centrálne riadenej na trhovú. V tomto procese kresťanská demokracia jednoznačne **podporovala posilňovanie trhových princípov v ekonomike**, a tak pozitívne prispela k transformačnému procesu. Dá sa povedať, že v tom čase budovala predovšetkým „trhovosť“ hospodárstva, čo z hľadiska historického kontextu treba pokladať za pozitívne. Dnes, keď je Slovensko už vyše 10 rokov členom EÚ, a jeho ekonomika je plne kompatibilná s ostatnými členskými štátmi, čelí už aj slovenská ekonomika problémom, ktoré sú aktuálne vo vyspelých krajinách s trhovým hospodárstvom. Všetko nasvedčuje tomu, že dnes by sa mala kresťanská demokracia zamerať predovšetkým **na posilňovanie „sociálnosti“ hospodárstva**, ale takým spôsobom, aby neboli poškodené pozitívne trhové mechanizmy.

2. Narastanie majetkovej nerovnosti

Ako hlavný problém v trhových hospodárstvách vyspelých štátov v poslednom období ekonomickí experti identifikovali **výrazné narastanie majetkovej nerovnosti**. Dôsledkom je majetková deformácia spoločnosti, ktorá zapríčiňuje ďalšie negatívne javy – vysokú nezamestnanosť a z nej prameniacu chudobu a vylúčenie na jednej strane a neprímerane veľký ekonomický a politický vplyv finančných skupín a najbohatších ľudí na druhej strane. Táto **nerovnosť v rozdeľovaní bohatstva svedčí o kríze systému ako celku.**

Mieru nerovností ilustruje správa organizácie Oxfam. V rokoch 2009 až 2014, teda počas súčasnej hospodárskej krízy, narástol podiel majetku najbohatšieho percenta obyvateľov planéty zo 44 na 48 percent. Spodných 80 percent ľudí dnes vlastní len 5,5 percenta majetku. Týmto tempom bude na budúci rok horné **jedno percento kontrolovať polovicu celosvetového majetku**. Čím bližšie k špici spoločenskej pyramídy, tým sa rýchlosť rastu nerovností viac zvyšuje. Osemdesiat najbohatších osôb na svete má spolu taký majetok ako 3,5 miliardy tých najchudobnejších. Správa tiež upozorňuje, že **bohatí využívajú stále výraznejšie svoj majetok ako nástroj politického presadzovania vlastných záujmov**: financovanie mediálnych kampaní, podpora politických strán a politikov, vydieranie odchodom investícií. Oxfam opakovane upozorňuje na „škodlivý dopad“ rastúcej nerovnosti, ktorá **pomáha „najbohatším podkopávať demokratický proces a presadzovať politiky, ktoré podporujú ich záujmy na úkor iných“**.

Richard Wilkinson a Kate Pickettová vo svojej knihe Rovnováha dokazujú, že **hospodársky rast a zvyšovanie priemerného príjmu prestávajú v bohatých spoločnostiach prispievať k všeobecnému blahu**. V knihe podávajú prehľad indícií, ktoré napovedajú, že sme sa dostali blízko maxima toho, v čom nám môže prospieť hospodársky rast. Vo svojej knihe dokazujú na

základe analýzy výsledkov mnohých sociologických štúdií, že potom, čo sme dosiahli hornú hranicu toho, v čom nám môže byť užitočné zvyšovanie hmotnej životnej úrovne, sme prvou generáciou, ktorá musí nájsť nové spôsoby zvyšovania reálnej kvality života. Z ich výskumov vyplýva, že kvalita spoločenských vzťahov, miera zdravotných a mnohých sociálnych problémov a kvalita života je výrazne ovplyvnená mierou nerovnosti v spoločnosti.

3. Vyvážený ekonomický rozvoj

Tieto analýzy ukazujú, že ak chceme dnes budovať sociálne spravodlivú spoločnosť, musíme presadiť taký ekonomicko-sociálny koncept, ktorý dokáže tento problém eliminovať, a to je koncept zabezpečujúci znižovanie majetkových rozdielov, resp. udržanie týchto rozdielov v primeranom rozsahu. Koncept vyváženého ekonomického rozvoja, v ktorom všetky spoločenské vrstvy zvyšujú svoj ekonomický potenciál približne rovnako, je veľmi dobre kompatibilný s viacerými princípmi kresťanského sociálneho učenia – je to aplikácia princípu solidarity a spravodlivosti priamo v hospodárskom sektore. Preto takýto vyvážený ekonomický rozvoj by mal byť jedným z hlavných princíпов modernej kresťanskej demokracie.

Prehľad nástrojov znižovania nerovnosti ukazuje, že k väčšej rovnosti existujú dve odlišné cesty – jedna s využitím daní a podpory ako prostriedkov prerozdelenia príjmu od bohatých k chudobným a druhá vytvorením menších rozdielov v hrubých príjmoch pred prerozdelením. Tieto dve možnosti však nie sú nezlučiteľné, neodporujú si. Podpora pre väčšiu rovnosť nie je nutne podpora pre výrazné štátne zásahy.

Prístup, ktorý problém rieši zásadne a dlhodobo, spočíva v rozširovaní demokratického vlastníctva zamestnancov, založeného na podielovom spoluvlastníctve spoločností, v ktorých sú zamestnaní („zamestnanecké akcie“). Nielenže sa tento prístup vyhýba sústredeniu moci v rukách štátu, ale výskumy naznačujú, že toto riešenie má významné ekonomické a spoločenské výhody v porovnaní s organizáciami vlastnenými a riadenými vonkajšími investormi. Podielové vlastníctvo zlepšuje výkon podniku, lebo redukuje rozpor v záujmoch medzi zamestnávateľmi a zamestnancami. K vytvoreniu spoľahlivého rozdielu vo výkonnosti podniku musí byť podielové vlastníctvo kombinované s metódami rozsiahlejšieho participatívneho riadenia. Dnes už je k dispozícii mnoho výskumných štúdií, ktoré vyčíslujú ekonomický prínos kombinácie podielového vlastníctva zamestnancov a ich účasti na riadení. Štúdie opakovane ukazujú, že k významnému zlepšeniu výkonu dochádza práve vtedy, keď sú programy podielového vlastníctva zamestnancov sprevádzané metódami väčšej účasti na riadení.

4. Práca pre každého

Jedným z najväznejších problémov súčasného hospodárskeho systému je nezamestnanosť. Kto je nezamestnaný, trpí nie len tým, že prichádza o príjem, ale i stratou zmysluplnej aktívnej existencie a stratou spoločenských kontaktov. Spoločnosť, ktorá toto neberie na zreteľ, je neľudská. Potrebujeme spoločnosť, v ktorej každý dostane príležitosť. Ak hospodárstvo nedokáže vytvoriť dostatok pracovných miest, sú potrebné verejne podporované aktivity, ktoré v rámci solidarity prácu zabezpečia.

Základná myšlienka sociálne citlivého prístupu je tá, že bude zmysluplnejšie i zodpovednejšie subvencovať tým, ktorých sa to týka, prácu namiesto nezamestnanosti. Pokiaľ ide o konkrétne formy podpory, môžeme využiť skúsenosti s integračným pracovným trhom pre postihnutých ľudí. Nezamestnaným bez vyhliadky na získanie práce v dohľadnej dobe v štandardnej komerčnej spoločnosti, je potrebné ponúknuť prácu prostredníctvom verejne podporovaného tzv. „tretieho trhu práce“, ktorý im trvale umožní podieľať sa na pracovnom živote. Takýto „tretí trh práce“ - verejne dotovaná zamestnanosť - by mala byť otvorená pre rôzne typy podnikov a na treťom pracovnom trhu by mal tiež vládnuť trh. To znamená, že by dotčení mali mať možnosť vybrať si z ponuky pozícií a zamestnávateľov a malo by byť zabezpečené, že naozaj všetci, ktorí o to prejavujú záujem, prácu dostanú.

5. Práca má prednosť pred kapitálom

Toto ťažiskové vyjadrenie katolíckej sociálnej náuky podrobne vysvetlil pápež Ján Pavol II. v encyklike *Laborem exercens* z roku 1981. Kardinál Reinhard Marx, profesor sociálnej náuky a spoločenských vied na niekoľkých nemeckých univerzitách, vo knihe *Kapitál* uvádza: „**Musíme sa postaviť súčasnej tendencii absolutizovať kapitál a kapitálové záujmy.** Práca a pracujúci majú prednosť pred kapitálom. To neznamená, že by sa nemal brať zreteľ na kapitálové záujmy. Kapitál predsa patrí ľuďom a na záujmy ľudí sa má a musí, samozrejme v patričnej podobe, brať zreteľ. Lenže kapitál nie je možné štylizovať do podoby zlatého teľaťa, okolo ktorého má tancovať celé ľudstvo. A predovšetkým nie je možné prácu podriaďovať kapitálu len ako nákladový faktor. Naopak platí zásada prednosti práce pred kapitálom.“

Ekonomická paradigma kresťanskej demokracie by mala byť vychádzať z princípu **vyváženého ekonomického rozvoja**. Je zrejmé, že dosiahnuť vyvážený rozvoj nie je možné bez určitých regulácií trhového prostredia, ktorých cieľom má byť podporiť tých, ktorí sa sami nevedia presadiť na pracovnom trhu a súčasne „přibrzdiť“ nárast extrémnych príjmov. Treba oceniť, že KDĽ sa vo svojom novom základnom programe k tomu hlási: „KDĽ má záujem vytvárať na Slovensku spravodlivý ekonomický systém s rovnosťou príležitostí. Spravodlivosť chápeme ako rovnosť príležitostí pre všetky subjekty hospodárstva od zamestnancov po podnikateľov. **Naša politika bude viesť k tomu, aby nebolo žiadnym spôsobom zneužívané postavenie silných ekonomických celkov a finančných skupín na úkor poctivých podnikateľov a zamestnancov.** Budeme orientovať naše úsilie na odstraňovanie arogancie moci silných, ktorí deformujú ekonomické prostredie.“

Ekonomicko-sociálny koncept pre modernú kresťanskú demokraciu je sociálne trhové hospodárstvo. Moderná kresťanská demokracia by mala presadzovať také sociálne trhové hospodárstvo, ktoré je založené na vyváženom ekonomickom rozvoji spoločnosti, v ktorom všetky spoločenské vrstvy zvyšujú svoj ekonomický potenciál približne rovnako, v spoločnosti je zabezpečená práca pre každého, kto chce pracovať, a je eliminovaný neprímeraný vplyv finančných skupín a oligarchov prostredníctvom zákonných regulácií.

Ľubomír Vlčák